

Fritz Neumark'ın Türkiye'deki İktisadi ve Akademik Katkıları: Alman Bir Akademisyenin Etkisi

The Economic and Academic Contributions of Fritz Neumark in Türkiye: The Impact of a German Scholar

Burak AYDEMİR¹

¹Dr. Beykent Üniversitesi, Daire Başkanlığı, İstanbul, Türkiye

Sorumlu yazar/

Corresponding author : Burak AYDEMİR

E-posta/E-mail : aydemir_burak@outlook.com

ÖZ

1900 yılında Almanya'da doğan Fritz Neumark, Gerhard Kessler'in teşvikiyle Jena'da iktisat eğitiminin ardından 1927 yılında doçentlik, 1932 yılında profesörlük unvanını almıştır. Hitler'in iktidara gelmesi ile baskıdan ve kendilerine yönelik zulümden kaçmak üzere İsviçre'nin Cenevre kentine iltica etmiştir. Daha sonra Türkiye'deki yükseköğretim reformu kapsamında Türkiye'ye davet edilerek, İktisat Fakültesi'nin kurulması başta olmak üzere iktisat ve maliye ilmine büyük katkıları olmuş, İktisat Fakültesi Maliye Kürsü'nün kurucu Müdürü olarak görev yapmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte gerek Türk lirasının değer kaybetmesi ile meydana gelen maddi kayıplar ve gerekse de vatan özlemi Fritz Neumark başta olmak üzere Türkiye'ye gelen Alman akademisyenlerin ülkelerine geri dönmelerine sebep olmuştur. Fritz Neumark, Türkiye'de bulunduğu yıllarda gerek kaleme almış olduğu eserleri gerekse de vermiş olduğu dersler ile birçok akademisyenin yetişmesini sağlamış, yöntem ve metotları ile yol gösterici olmuştur. İktisat ve maliye ilmine yönelik yazdığı eserleri uzun yıllar boyu ders kitabı olarak okutulmuştur. Hukuk Fakültesi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren İktisat Enstitüsü'nün bağımsız bir fakülte olarak kurumsallaşmasına ilişkin hazırladığı rapor karşılık bulmuş, İktisat Fakültesi'nin kurulmasında büyük rol oynamıştır. Neumark hem yükseköğretimin kurumsallaşmasında hem de Türkiye'de akademik çalışmaların gelişmesinde büyük katkısı olan bir akademisyendir.

Anahtar Kelimeler: Neumark, İktisat Fakültesi, Yükseköğretim Reformu, Maliye İlimi, Genel Ekonomi

ABSTRACT

Fritz Neumark was born in Germany in 1900 and became an associate professor in 1927, as well as a full professor in 1932 after studying economics in Jena with the encouragement of Gerhard Kessler. Following Hitler's rise to power, Neumark sought refuge in Geneva, Switzerland, to escape repression and persecution. He was later invited to Türkiye as part of the higher education reform there, where he made significant contributions to the field of economics and finance, particularly through the establishment of the Faculty of Economics at Istanbul University and his role as the founding Director of the Department of Finance within the Faculty of Economics. With the end of World War II, both financial losses due to the depreciation of the Turkish lira and a longing for the homeland led Fritz Neumark and other German academicians who'd come to Türkiye to return to their countries. Fritz Neumark not only authored numerous works during his time in Türkiye but also played a crucial role in educating many academicians through his lectures, methods, and approaches, many of which became influential in the field of economics and finance. His works on economics and finance were used as textbooks for many years. His efforts to institutionalize the Economics Institute, which operated under the Faculty of Law as an independent faculty, were met with success, and he played a significant role in the establishment of the Faculty of Economics. Neumark is remembered as an academician who made substantial contributions to the institutionalization of higher education and the advancement of academic research in Türkiye.

Keywords: Neumark, faculty of economics, higher education reform, financial science, general economics

Başvuru / Submitted : 31.03.2024

Revizyon Talebi /
Revision Requested : 13.04.2024

Son Revizyon / Revision
Received : 24.04.2024

Kabul / Accepted : 24.04.2024

Online Yayın /
Published Online : 02.05.2024

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

EXTENDED ABSTRACT

With the establishment of the Young Turkish Republic, many reforms were implemented in various economic, political, and social areas, the most significant of which to crown these undoubtedly being in the field of education. In this regard, the reform Albert Malche requested under the direct coordination of Mustafa Kemal Atatürk's efforts were a crucial step for Turkish Higher Education. The period during which the relevant report was prepared coincided with the reign of national socialism in Germany, and the increasing pressure on academicians there under Hitler's regime accelerated this reform. One of these academicians who came to Türkiye was Fritz Neumark. Born in Hannover, Germany on July 20, 1900, Neumark initially attended Jena University for literature studies but later developed an interest in economics under the influence of Gerhard Kessler and continued his education in economics. The memoir authored by Prof. Dr. Fritz Neumark and titled "Boğaziçine Sığınanlar" recounts in detail the experiences of living in Nazi Germany and the process of migrating to America and Türkiye. Neumark also provided extensive information about the German academicians who'd migrated to Türkiye, including Gerhard Kessler, Alexander Rüstow, Alfred Isaac, and Wilhelm Röpke. Neumark offered insights into the sizes of the refugee families migrating to Türkiye, categorizing those accompanied by at least three family members, as well as the assistants, artists, and other refugees academicians brought with them. Highlighting approximately 70 academicians to have migrated, Neumark emphasized the variability in their numbers due to factors such as deaths and emigration to other countries, underscoring academicians as the most fluctuating group among migrants.

The presence of sufficient numbers of Turkish professors alongside the academicians from Germany posed no obstacle to establishing a new faculty. In this regard, the Minister of National Education requested a report to be prepared outlining the reasons for establishing an independent faculty. Prof. Dr. Fritz Neumark, serving as the Director of the Institute of Economics and Sociology attached to the Faculty of Law at Istanbul University, was tasked with preparing the report.

In the report, Neumark proposed the establishment of various chairs, including three chairs of economics to be led by himself, Hüseyin Şükrü Baban, and Wilhelm Röpke; a chair of statistics to be led by Ömer Celal Sarc and İbrahim Fazıl Pelin; a chair of finance; a chair of social policy to be led by Gerhard Kessler; and a chair of economic history to be led by Alexander Rüstow, thus completing the organizational structure of the proposed faculty.

In 1946, Neumark was appointed as the Director of the Chair of Finance (then the Finance Institute), but he left the position in 1950 due to an assignment by the Ministry of Finance. During his tenure at the Ministry of Finance, he contributed as an advisor to the reform of the Turkish tax system.

Despite attempts to assign Neumark to teach courses in social health and statistics before economics and finance at the Institute, he declined the offer. Although assured that he would teach at the Institute, he resisted this decision, and his position was eventually assigned to the Faculty of Law due to the shortage of academic staff at the time. However, Neumark taught statistics for a maximum of two terms before it was taken over by Ömer Celal Sarc. Throughout his time in Istanbul, Neumark praised the academic work and positions held by his colleagues Ömer Celal Sarc, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, and Ömer Lütfi Barkan.

Neumark made observations regarding the economic history of both Germany and Türkiye during his tenure. He witnessed the hyperinflation period in Germany, which began in 1919 and escalated between 1922-1923. By November 1923, \$1 USD was equivalent to 4.2 trillion German marks, highlighting the need to implement strict monetary policies. Upon arriving in Türkiye, Neumark pushed for the Republic of Türkiye to pursue classical liberal policies and implement a tight fiscal policy that ensured budget equilibrium. Until the outbreak of the World War II in 1939, no inflationary development had occurred in the country. Despite not entering the war, Türkiye experienced the deep economic problems brought about by the war, and Neumark criticized some of the economic policy measures implemented during this period.

He also highlighted the liberal policies of the Adnan Menderes Government, which came to power after winning the 1950 elections following the Republican People's Party. Neumark noted an increase in freedom regarding commercial and economic activities under this government.

Fritz Neumark's works includes significant bibliographical studies, with a particular emphasis on the works of German academicians. Despite being in Türkiye, Neumark's attention to the works of his colleagues demonstrates his noteworthy interest in their publications. Neumark's writings on the works of German academicians paved the way for the translation of these writings into Turkish by Prof. Dr. Sabri Ülgener and Ord. Prof. Dr. Celal Sarc. These translation efforts opened doors for Turkish academicians to access international sources.

Prof. Dr. Fritz Neumark conducted bibliographical studies on various works, including one focusing on the New Deal, the economic and fiscal policies enacted by Franklin D. Roosevelt while serving as President of the United States from 1933-1945. In 1940, Neumark conducted a study on the work of the German economist Othard Schulze

concerning the New Deal. Among Neumark's bibliographical works, his study on banking titled "Türkiye'de Son Bankacılık Literatürüne Umumi Bir Bakış" (Neumark, 1939) holds significant importance. This comprehensive study covered the banking activities of the young Republic of Türkiye from 1923-1938. Neumark provided extensive information about Dr. Ahmed Halid İteber's book "Türk Bankacılığı", highlighting its coverage of general banking history and the developments regarding Türkiye's economic policy. Neumark emphasized the significance of İteber's work, which extensively covered the newly established Central Bank, Ziraat Bank, İş Bank, Sümer Bank, Eti Bank, Selanik Banks, and German banks' branches in Türkiye, as well as Ottoman banks. Additionally, Neumark examined Dr. Yusuf Saim's publication "Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası 1888-1839", praising its detailed information on Ziraat Bank's establishment, capital, and loans. He considered it one of the most important works in banking literature (Neumark,1939). Neumark also provided insights into Sait Emin Özbek's doctoral dissertation "Bank et l'industrialisation de la Turquie sous la Republique" and Orhan Conker's book Redressement économique et Industrialisation de la Nouvelle Turquie , focusing on Sümerbank. Furthermore, Neumark critiqued Erich Welter's (1943) book Der Weg der deutschen Industrie, which discussed German industry. Neumark also evaluated W. A. Jöhr's "Die Beurteilung Konkreter wirtschaftspolitischer Probleme" [Ekonomi Politikasına Ait Müşahhas Problemler Hakkında Hükmü Meselesi] and Hans Luckas' "Theorie der Devisenzwangswirtschaft auf Grund der deutschen und ausländischen Erfahrungen in der Zeit von 1914 bis 1940", providing detailed analyses of these works.

Fritz Neumark not only conducted bibliographical studies on German economists but also undertook works focused on the writings of Turkish finance scholars. One such study pertains to the work "Hizmet Erbabı Vergileri ve Tatbikatı" that was authored by Nihat Ali Üçüncü, who served as the Director General of Revenue Administration at the Ministry of Finance during that period.

Upon examining Fritz Neumark's life and works, the fact that he did not separate economics from finance becomes evident. He provided a holistic perspective on both economic thought and policy instruments. In his work titled "İktisadi Gelişme İktisadi İstikrar ve Maliye Politikası", which was translated into Turkish by Dr. Salih Turan from Frankfurt University, Neumark primarily focused on the concept of economic development. To say that Neumark had a national character with a significant portion of his articles centered around German economic development and stability wouldn't be incorrect. In particular, he detailed the steps Germany had taken to revive its economy after World War II and the outcomes of these measures, providing insights into the economic circumstances of that era.

Having experienced the aftermath of World War I in two defeated countries, Fritz Neumark authored a comprehensive work titled "Harp Ekonomisinin Esas Meseleleri ve İstatistiğin Ekonomik Seferberlik Planında Ehemmiyet". He started by elucidating the differences between war economy and economic warfare, emphasizing how these two concepts had gained prominence particularly during World War I. Professor Ömer Celal Sarc penned a bibliographical article regarding the book Ekonomi Siyasetinin Yeni İdeoloji'leri, which Professor Fritz Neumark had authored. According to Sarc, Neumark's book delved into the economic policies of the new era leading up to World War II in detail. Neumark's (1940) book "Maliye İlmine Dair Ekonomik ve Sosyolojik Tetkikler held significant relevance within the Turkish higher education system at the time. In 1945, Neumark expanded and reissued his book "Gelir Vergileri" due to the introduction of a new income tax bill in parliament in 1946. Another notable work is Neumark's (1938) "Maliye Siyasetinin Milli Hususiyetleri", which was translated into Turkish by Sabri Ülgener. This work explored the ways of benefiting from the fiscal policy practices established in different countries. Moreover, Neumark authored a book titled Ekonomi Politikası Dersleri for students studying at the newly established economics faculties and other higher educational institutions across Türkiye. His proficiency in economics was further evidenced by his seminal work "Genel Ekonomi Teorisi", which remains widely accepted today. This book begins with the fundamentals of economics, elucidating the conceptual relationship between economic theory and economic life. In "Maliyeye Dair Tetkikler" Neumark expounded on his views regarding the methods of public finance, asserting that fiscal science, like economics, begins with physiocracy.

Prof. Dr. Fritz Neumark's writings on the topic of foreign trade in the field of Turkish economy between 1938-1940 provide interdisciplinary insights. Neumark meticulously presented Türkiye's foreign trade data for 1938, including export revenues, import expenditures, and the balance of payments, while also providing detailed information on exported and imported goods. Following the developments in foreign trade in 1938, Neumark penned an article about the foreign trade relations for the years 1939 and 1940. In this article, he discussed the price index study conducted by the Ministry of Economics, which resembles price evaluations associated with inflation.

1. Giriş

Genç Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte iktisadi, siyasi ve sosyal birçok alanda reform gerçekleştirilmiştir. Bu reformları taçlandıracak en önemli reform ise kuşkusuz ki eğitim alanında olmuştur. Buna göre Mustafa Kemal Atatürk'ün bizatihi çalışmaları koordinasyonunda Albert Malche'den istenen reform Türk Yükseköğretimi için oldukça önemli bir hamle olmuştur. İlgili raporun hazırlandığı dönemin Almanya'da nasyonel sosyalizmin hüküm sürdüğü döneme denk gelmesi ve buradaki akademisyenler üzerinde artan Hitler baskısı bu reformu hızlandırmıştır. Bu reformu hızlandıran temel faktör ise reform için insan kaynağının bulunması olmuştur. Bu baskıda hem kendisi hem de ailesi büyük zarar gören ya da görme olasılığı her geçen gün artan Alman akademisyenler Türkiye'ye iltica etmek zorunda kalmışlardır. Bu göç beraberinde eğitim alanında gelişme için bir fırsat yaratmış, ülkenin beşeri sermayesinin gelişimini destekleyici nitelikte olmuştur. Ülkemize gelen bahsi geçen akademisyenlerden biri de Fritz Neumark'tır.

Fritz Neumark iktisat ve maliye alanında gerçekleştirdiği çalışmaları ile tanınan ve Alman akademisyenler arasında sosyal bilimlere en çok katkısı sağlayan isimdir. Bu çalışmada önce Fritz Neumark'ın Almanya'daki hayatından bilgiler verip, daha sonra Türkiye'ye ilticası sonrası Türk literatürüne ve önceki adıyla Darülfünûn'dan yeni İstanbul Üniversitesi'ne katkılarına yer verilecektir. Literatürde Neumark üzerine yapılan çalışmaların aksine İktisat Fakültesi Mecmuası'nda yayınlanan makaleleri ve literatürde hala referans kitaplar olarak değerlendirilen eserleri birincil kaynak olarak belirlenmiştir. Birincil kaynak olarak tespit edilen bu eserler yöntem ve içerik yönünden derinlemesine incelenecektir.

2. Fritz Neumark ve Neumark Özelinde Alman Akademisyenlerin Türkiye'ye İlticası

Fritz Neumark

20 Temmuz 1900 yılında Almanya'nın Hannover şehrinde doğan Neumark, her ne kadar önceleri edebiyat öğrenimi için Jena Üniversitesi'ne gitmiş olsa da Gerhard Kessler'in etkisi ile iktisat bilimine merak sararak öğrenimine iktisat alanında devam etmiştir. Doktora çalışmasını enflasyon üzerine yapan Neumark, doktorasını başarı ile bitirmiş, 1927 yılında doçent unvanını almış, 1932 yılında da Frankfurt/Main Üniversitesi'nde profesör olarak görev yapmaya başlamıştır. 1933-1934 yıllarında Nazi rejimi tarafından yasaklanan 1.200 bilim insanından biri olarak 1933 yılı Eylül ayında Frankfurt Üniversitesi'nden kovulmuştur (Falay, 2023, s.182)

Adolf Hitler'in, İktidara gelmesinin ardından kendisine tehdit ve potansiyel düşman olarak gördüğü öğretim elemanlarını ya emekliye sevk ederek ya da idari cezalandırmalar yoluyla uzaklaştırmış ve hatta tutuklatarak yargılatmıştır. Bilim adamlarının sosyal demokrat ideolojiye sahip olanlarını da uzaklaştırmaları tek nedenin dini olmadığını ortaya koymuştur. Bu bilim adamları Almanya'dan uzaklaşarak başka ülkelere iltica etmek zorunda kalmıştır. Alman akademisyenlerin ilticası kurumsal yapı çerçevesinde İsviçre'nin Zürih kentinde kurulan Tıp alanında profesör olan Philipp Schwartz liderliğinde "Akademik Mülteciler" kolonisi ile gerçekleştirmişlerdir. Bu koloni daha sonra "Yurt Dışındaki Alman Bilim İnsanları Yardım Cemiyeti" olarak isimlendirilmiştir. Türkiye'ye gelen bilim adamlarından Schwartz ülkeyi ve özellikle İstanbul'u neososyalist düşüncelerin buluşmadığı harika bir yer olarak nitelendirmiştir. Türkiye'ye gelişlerini, İstanbul'un fethi sonrası İtalya'ya göç ederek Rönesans'ın başlangıcına benzetmiştir (Falay, 2023, s.42-43).

Ord. Prof. Dr. Fritz Neumark tarafından kaleme alınan bir anı kitabı olan Boğaziçine Sığınanlar adlı kitabında Neumark, Hitler Almanya'sında yaşananları Amerika'ya ve Türkiye'ye kadar olan göç süreci ile Türkiye'de yaşadıklarını ayrıntılı olarak anlatmıştır. Neumark, 18. yüzyıl ile başlayan 19. yüzyılda da önemini devam ettiren "Çıkarlararası Uyum" ideolojisi içerisinde Alman bilim ve sanat insanlarının Türkiye'ye zorunlu göç etmelerini karşılıklı bir kazanç olarak görmüştür. Mustafa Kemal Atatürk'ün Cenevre Üniversitesi'nde pedagoji profesörü olan ve aynı zamanda Cenevre Şehir Konseyi üyesi Albert Malche'den üniversitelerin reformuna ilişkin olarak önerilerin yer aldığı bir rapor talep etmesi her iki sürecin dinamiklerini bir araya getirmiştir. Malche bu talebi Hitler iktidarı nedeniyle sorun yaşayan Alman akademisyenlerin Türkiye'ye gönderilmesi için bir fırsat olarak görmüştür. Bu plana karşı çıkanlar olmasına karşın plan Malche'nin "Dar-ül-fünun"un İstanbul Üniversitesi olarak değiştirilmesi önerisi ile birlikte kabul görmüştür. 31 Mayıs 1933 tarihli yasa ile 1 Ağustos 1933 tarihinde İstanbul Üniversitesi'nin faaliyete geçmesi kararlaştırılmıştır (Neumark, 1982, s.11-15). Malche'nin ortaya koymuş olduğu kadro planlaması kapsamında İstanbul'da görev yapan akademisyenlerden biri de Fritz Neumark'tır. Neumark kendi tabiriyle Hitler'in 1000 yıllık İmparatorluğu'ndan ayrılarak Eylül ayında Cenevre kentine göç etmiş, 1933 yılı Ekim ayı ortasında Cenova ardından Yunanistan üzerinden Türkiye'ye gelebilmiştir (Neumark, 1982, s.42). Gelişi için dönemin hükümeti ile gerçekleştirilen anlaşmaya göre tüm taşınma masrafı hükümet tarafından ödenmiştir. (Neumark, 1982, s.31)

Neumark'lar için İstanbul'da oldukça iyi başlayan yaşam şartları gittikçe sıkıntılı hale gelmeye başlamış, savaş ertesinde TL'nin yüksek enflasyon nedeniyle değerinin %20'ye kadar düşmesi, ücretleri yetersiz noktaya getirmiştir.

Savaş sonrasında normalleşmeye başlayan Almanya'ya (Frankfurt Üniversitesi) 1951 yılında konuk profesör olarak geri dönmüştür. (Falay, 2023, s.185)

Fritz Neumark'ın Anılarından Türkiye'ye Gelen Alman Akademisyenler

Fritz Neumark, Türkiye'ye iltica eden Alman akademisyenler hakkında geniş ve daha önce açığa çıkmamış değerli bilgiler vermiştir. En yakın arkadaşı ve Almanya'da ilk ordinaryüs unvanını alan akademisyen olan Wilhelm Röpke'nin 34 yaşında olmasına rağmen Türkiye'de görev yapan en iyi tanınan Alman iktisatçı olduğunu ifade etmiştir. Neumark'ın 1927-1933 yıllarında Frankfurt Üniversitesinde önce doçent olarak daha sonra profesör olarak ders verdiği zamanlarda üniversiteye yakın bir yer olan Malburg'da akademisyenlik yapması Röpke ile arasındaki dostluklarını güçlü kılmasını sağladığını ifade etmiştir. Röpke 1937 yılında İstanbul'dan ayrılarak Cenevre'ye gitmiştir. Bu süre boyunca İktisat Enstitüsü'nün ilk başkanı olarak görev yapmıştır. (Neumark, 1982, s.52-53)

Fritz Neumark, 1933-1949 yılları arasında Türkiye'de görev yapan Alman Alexander Rüstow'u çok iyi tanımamasına rağmen önemli birtakım bilgiler vermiştir. Rüstow'un ekonomik-politik analizleri çok net ve ayrıntılı olarak takdire değer şekilde anlattığını, Türkiye'ye çok ısınmasa da kalmış olduğu on altı yıl boyunca yükseköğretime katkı sağlamak için Rüstow'un Türkçe'ye çok hakim olmasa da ders kitapları yazdığını vurgulamıştır (Neumark, 1982, s.54).

Daha önce yine Almanya'dan tanıdığı ve Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Alfred Isaac Türkçe'yi öğrenmekte başarılı olmuş, Türkiye'ye gelir gelmez Türkiye'deki işletme ilmi ile alakalı çalışmaları incelemiştir. Buna göre önce Türkiye'nin işletme ekonomisini, işletme ekonomisini oluşturan kuruluşları ve yasaları tanımıştır. Türkiye'de işletme profesörü ve Gerhard Kessler ile sosyoloji alanında çalıştığından sosyal politika kürsüsünde görev yapmışlardır (Neumark, 1982, s.57).

Neumark, Gerhard Kessler'e hayatında ayrı bir sayfa açmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'ndan yeni dönen Kessler'in Jena'daki derslerine katılım sağlamıştır. Kessler'in ders anlatış şekli oldukça etkilenmiş, bu durumun diğer öğrencileri de derse çektiğini ifade etmiştir. Kessler ile yaptığı görüşmeler ve Kessler'in onu teşvik etmesi ile iktisat bilimine yönelmiştir. Kessler'in Türkiye'de görev yaptığı süre boyunca buradaki genç akademisyenlerin önemli birer iktisat ve sosyal politikacı olmalarında büyük katkıları olmuştur. Bu durumun oluşmasında derslerde vermiş olduğu pratik ve teorik bilgilerin yanı sıra öğrencilerine karşı sergilemiş olduğu babacan tavrı da etkili olmuştur. (Neumark, 1982, s.55-56). Ayrıca Gerard Kessler, iktisat ve sosyal bilimlere ait bir kütüphanenin kurulması için değerli katkıları olmuştur. Bu kütüphanenin planlamasının yapılması ve kütüphanede idari teşkilatın kurulması için kayda değer çalışmalar yapmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte kütüphane konusunda uzman Walter Gotschalk İstanbul Üniversitesi'ne davet edilmiştir. İstanbul Üniversitesi'nin kütüphane sorununun çözmenin yanı sıra kütüphanecilik dersi de vermiştir. (Neumark, 1982, s.90)

Fritz Neumark, Türkiye'ye göç eden mültecilerin büyüklükleri hakkında birtakım bilgiler vermiştir. Buna göre en az üç kişilik ailesi ile gelenlerin, akademisyenlerin beraberinde getirdikleri asistanlar, sanatçılar vb. mülteciler olarak sınıflamıştır. Buna göre akademisyenlerin sayılarının yaklaşık olarak 70 kişi olduğunu vurgulayan Neumark; vefatlar, başka ülkelere göç gibi nedenler başta olmak üzere çeşitli sebeplerle ülkeden ayrılan akademisyenler göz önünde bulundurulduğunda buradaki sayıda en fazla değişkenliğin akademisyenler arasında olduğunu vurgulamıştır (Neumark, 1982, s.58).

3. İktisat Enstitüsü'nden İktisat Fakültesi'ne ve Neumark'ın İktisat Fakültesi'ne Katkıları

İktisat Fakültesi'nin Kuruluşu

Ahmet Güner Sayar, Darülfünûn'dan İstanbul Üniversitesi'ne geçiş sürecinde Hitler'in iktidarı ile başlayan süreçte bilim adamlarının işten atılmaları nedeniyle Almanya'daki akademisyenlerin Türkiye'ye gelmeleri büyük bir fırsat olarak görmüştür. Sayar; Neumark, Rüstow, Röpke ve Gessler gibi hocaların Hukuk Fakültesi'ndeki iktisat derslerinde kayda değer şekilde ilerlemeler kaydettiklerini ifade etmiştir. Mehmet Emin Erişirgil tarafından ortaya atılan iktisat derslerinin Hukuk Fakültesi'nden alınarak müstakil bir fakülte kurularak orada verilmesi önerisi dikkat çekmiştir. Almanya'dan gelen akademisyenler ile birlikte Türk Hocaların da yeterli sayıda olması ile yeni bir fakülte kurulması konusunda bir engel görülmemiştir. Konuya ilişkin olarak dönemin Milli Eğitim Bakanı müstakil bir fakülte kurulmak üzere ortaya konulan gerekçeler ile ilgili bir rapor hazırlanması talep etmiştir. Raporun hazırlanması için İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne bağlı İktisat ve İhtimayyat Enstitüsü Müdürü olarak görev yapan Prof. Dr. Fritz Neumark görevlendirilmişti. Neumark 1936 yılında hazırladığı raporda Türk iktisadının çağdaşlaşması, devletin sanayileşme politikasının uygulanabilmesi için iyi bir eğitim görmüş hocalardan kurulu İktisat Fakültesi'nin kurulmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır. Neumark raporunun devamında başkanlıklarının kendisinin, Hüseyin Şükrü Baban'ın ve Wilhelm Röpke'nin yürüteceği üç iktisat kürsüsünün, başkanlarının Ömer Celal Sarc ve İbrahim Fazıl Pelin'in

yürüteceği istatistik kürsüsünün, bir maliye kürsüsünün, başkanlığını Gerhard Kessler'in yapacağı sosyal siyaset kürsüsünün ve başkanlığını Alexander Rüstow'un yapmasını önerdiği iktisat tarihi kürsüsünün kurulması önererek, kurulacak fakülte yapılanmasını tamamlamıştır. Neumark'ın hazırlamış olduğu rapor, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü tarafından Milli Eğitim Bakanlığı ile paylaşmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda 14.12.1936 tarihli ve 2/5719 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi kurulmuştur (Doğan ve ark., 2011, s.14-16). Neumark, Umumi İktisat ve Maliye Teorisi Kürsüsü başkanlığı yapmıştır. (Doğan ve ark., 2011, s.29).

Fritz Neumark, 1946 yılında kurulan Maliye kürsüsüne (dönemin Maliye Enstitüsü) Müdür olarak atanmış, Maliye Bakanlığı tarafından 1950 yılında yapılan görevlendirme neticesinde Müdürlükten ayrılmıştır. Maliye Bakanlığı'nda çalıştığı süre boyunca Türk Vergi Sistemi'nin reforme edilmesi konularında danışman olarak katkılarda bulunmuştur. (Falay, 2023, s.184)

İktisat Fakültesi'nin kurulmasının ardından fakülte dergisi olan "İktisat Fakültesi Mecmuası"nın kurucuları arasında bulunmuş, Ord. Prof. Ömer Lütfi Barkan ve Prof. Dr. Şükrü Baba ile derginin bilim kurulu üyeliğini de yapmıştır. Bu dergide Türkçe'nin dışında İngilizce, Almanca ve Fransızca dillerinde makaleler de yayımlanmıştır (Falay, 2023, s.182)

Neumark'ın ve Diğer Türk ile Alman Akademisyenlerin Verdiği Dersler

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İktisat Enstitüsü'nde görev yapması için iktisat ve maliye derslerinden önce Neumark'a sosyal sağlık ve istatistik kadrosu verilmek istense de Neumark bu talebi kabul etmemiştir. Her ne kadar bu kadroda olsa da Enstitü'de ders vereceği garanti edilse de bu karara direnmiş kadrosu Hukuk Fakültesi'nde verilmiştir. Ancak dönemin akademik kadrosundaki eksiklik nedeniyle Neumark, en fazla iki dönem istatistik dersi de vermiştir. Ancak burada Ömer Celal Sarc Hoca'nında hakkını vermektedir. Almanya'da öğrenim gören ve Werner Sombart'ın yanında doktorasını tamamlamış olan Ömer Celal Sarc Hoca'nın iyi bir istatistikçi olduğunu vurgulamış, istatistik derslerini kendisinden aldığı ifade etmiştir. Enstitüde politik ve teorik ekonomi dersleri vermiştir. Neumark'a maliye derslerinin tamamı koyu liberal düşünceleri savunan İbrahim Fazıl Pelin Hoca'nın vefatı sonrasında olmuştur. Fransız kaynaklarına oldukça hakim olan Pelin'in maliye derslerine katılan Neumark, Hoca'dan oldukça faydalandığını belirtmiştir (Neumark, 1982, s.58-59). Neumark, Durkheim başta olmak üzere Fransız ekolünün öncülerinden etkilenen sosyolog Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'na duyduğu saygıyı, kendisi ile birlikte çalışan Almancası iyi olduğundan Sombart ve Max Weber'den etkilenen Sabri Ülgener'e duyduğu saygıyı her fırsatta dile getirmiştir. Bunların dışında bir isim var ki İktisat Tarihi kürsüsünün kurucusu Ömer Lütfi Barkan Hoca'dan saygı ile bahsetmiştir. Ömer Lütfi Barkan, hem Osmanlı politikasını hem de iktisadi hayatı hakkında titiz bir çalışma yürüttüğünü vurgulamıştır (Neumark, 1982, s.88).

1937 yılında belirlenen müfredata göre Fritz Neumark'ın "Meseleler ve Amme Kredisi" dersi vermesi kararlaştırılmıştır. (Doğan ve ark., 2011, s.29). Prof. Dr. Gülten KAZGAN anılarında İktisat Fakültesi'ndeki öğreniminde Fritz Neumark'tan Alman ve Avusturya Okulları'na ilişkin bilgiler verdiği dersler aldığına yer vermektedir. 16.07.1941 tarihli Doktora Talimatnamesi'ne göre, İktisat Fakültesi'nde Maliye ve Bütçe Doktora programına öğrenci alımı başlamış, Neumark Gelir Vergisi adlı doktora dersini yürütmüştür (Doğan ve ark., 2011, s.144).

4. Neumark'ın Gözünden Dönemin Alman ve Türk İktisat Tarihine Genel Bakışı

Fritz Neumark, 1919 yılı ile başlayan ve 1922 -1923 yıllarında patlak veren Alman hiperenflasyon dönemine şahit olmuştur. 1923 yılı Kasım ayı itibarıyla 1 Amerikan doları 4,2 trilyon Alman markına eşitti. Bu durum, katı bir para politikasının uygulanmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. Tarımda dahi kağıt Alman markının kullanımı reddedilmeye, gündelik hayatta ödeme aracı olmaktan çıkmaya başlamıştı. Almanya'da fiyatlar Amerikan dolarına göre belirlenmiş, öğlen 12 itibarıyla kur açıklanmıştır. Buna bağlı olarak herkes maaşını alır almak elindeki tüm parayı ihtiyaç duyduğu ürünleri hızla almakta bulmuş bu durum, karaborsacılığı beraberinde getirmiştir. 1929 yılına kadar Alman markında istikrar sağlanmış olsa da dünya genelini etkileyen Büyük Buhran patlak vermiştir (Neumark, 1982, s.26-27).

Neumark'ın Türkiye'ye geldikten sonraki izlenimleri incelendiğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin klasik liberal politikalar izlediğini vurgulamıştır. Türkiye bütçe denkleğini gözeten sıkı bir maliye politikası uygulamıştır. Öyle ki İkinci Dünya Savaşı'na kadar, 1939 yılına değin, ülkede enflasyonist bir gelişme olmamıştır. Neumark bunun nedenini, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Türk Lirası'nın değerini diğer ülke paralarına karşı korumak için yürüttüğü çalışmalar ile açıklamaktadır Neumark, Türkiye'deki tasarruf eğilimleri hakkında da önemli tespitleri olmuştur. Buna göre Türk halkının vergi ve enflasyondan korunmak için tasarruflarını ya altın/altın para ile ya da arazi satın alarak değerlendirdiğini vurgulamıştır (Neumark, 1982, s.106-108).

Türkiye'nin savaşa girmemesine rağmen savaşın getirmiş olduğu iktisadi sorunları derinlemesine yaşamış olduğunu

ifade eden Neumark, uygulanan birtakım iktisadi politika uygulamalarını yanlış bulmuştur. Bunu şeker politikası özelinde değerlendirmiştir. Buna göre ülkede şeker kısıtlaması olmamasına rağmen şeker fiyatını olması gerektiğinden fazla yükseltmesi nedeniyle tüketimin oldukça düştüğünü belirtmiştir. Bu dönemde yaygın olarak karaborsacılığın ön plana çıktığını, Türk Milleti'nin en çok sevdiği ürünlerden biri olan kahveye bile piyasada ulaşmak da zorluk yaşadığını gözlemlemiştir (Neumark, 1982, s.143).

1950 yılı seçimlerini kazanarak Cumhuriyet Halk Partisi'nin ardından iktidara gelen Adnan Menderes Hükümeti'nin iktisadi politikası hakkında da yorumları olmuştur. Buna göre Menderes Hükümetinin liberal politikalar yürüttüğünü vurgulamış, ticari ve iktisadi faaliyetlere yönelik özgürlüğün arttığını ifade etmiştir. Bu durumun sanayileşmenin dengesini bozarak aşırı sanayileşme hızını beraberinde getirdiğini belirtmiştir (Neumark, 1982, s.88).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte İstanbul ve Ankara Üniversitesi'nde görev yapan birçok akademisyen Almanya'ya geri dönmüştür. Savaş sonrasında özellikle sahip olmuş oldukları vatan hasreti ve oradaki akrabalarını duydukları özlem, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi sonrasında Hitler iktidarının yıkılması ile birlikte Almanya'ya hızlı bir dönüş olmuştur.

5. Fritz Neumark'ın Maliye ve İktisat İlmine Bakışı *Neumark'ın Bibliyografik Eserleri*

Fritz Neumark'ın çalışmaları arasında bibliyografya önemli bir yer tutmaktadır. Bibliyografya çalışmaları arasında özellikle Alman akademisyenlerin eserleri dikkat çekmektedir. Bu durum Neumark'ın Türkiye'de olmasına rağmen meslektaşlarının eserlerini kayda değer derecede takip ettiğini göstermektedir. Almanya'nın ilgili dönemdeki mevcut hükümetinin politikalarının bir nedeni olarak Türkiye'ye gelen Neumark, çalışma yöntemi ve bilginin paylaşılması noktasında Türk meslektaşları için de bir kazanç olduğu kanaati oluşturmaktadır. Dönem itibarıyla yabancı dil, özellikle Almanca, bilen akademisyen sayımızın azlığı maliye ve iktisat bilimine yönelik çalışmalarda bulunan bilim adamlarının uluslararası yayınlara ve gelişmelere uzak kalmasına neden olmuştur. Ancak Neumark'ın Alman akademisyenlerinin eserlerine yönelik yazıları bu yazıların Prof. Dr. Sabri Ülgener ve Ord. Prof. Dr. Celal Sarc Hoca tarafından Türkçe'ye çevrilmesi Türk akademisyenlere uluslararası kaynaklara olan kapıyı açmıştır.

Prof. Dr. Fritz Neumark'ın 1933-1945 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı olan Franklin D. Roosevelt'in iktisat ve maliye alanındaki politikalarına adını veren "New Deal" üzerine 1940 yılında çalışma gerçekleştiren Alman iktisatçı Othard Schulze'nin eserine yönelik bibliyografya çalışması gerçekleştirmiştir. Schulze tarafından kaleme alınan "New Deal ve Bu Sistemin Şimali Amerika Birleşik Devletleri Vergi ve Maliye Siyaseti Üzerindeki Tesiri" adlı eserine yönelik yapmış olduğu bibliyografya çalışmasında Neumark, ilgili çalışmaları New Deal üzerine gerçekleştirilen çalışmalardan ayrı bir yere koymaktadır. Belgelere dayanması, ilgili politikalara neden olan ve bu nedenlere bağlı sonuçları tüm haliyle açıklayan bir çalışma olması, Neumark'ın Schulze'nin çalışmasını diğer çalışmalardan farklı kılan neden olarak ortaya koymuştur (Neumark, 1940c, s.331). Neumark bu farklılığın neden olduğu unsurları Schulze'nin hayatından yola çıkarak çalışmasında yer vermiştir. Tarihi bir konuya yerinde şahit olarak bu konunun tüm unsurlarını araştırmak hiç kuşkusuz ki bu türden çalışmalar için oldukça önemlidir. Schulze, New Deal sürecinde Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşaması, onun konuya ilişkin tüm olaylara, bilgilere ulaşmasını, Roosevelt'in ve New Deal'in uygulayıcısı olan Maliye Bakanı'nın tüm görüş ve konuşmalarını takip edebilmesi eserin oluşmasına giden yolda güçlü bir unsur olarak Neumark tarafından kabul edilmiştir. Çalışmayı eleştirdiği en önemli husus devri bütçe konusunun ihmal edilmiş olmasıdır. Bunun yanı sıra Neumark tarafından takdir edilen husus ise, maliye politikasının temel esaslarına dayanan uygulamaları ile enflasyonist tedbirlere dayanan maliye politikasını birbirinden ayırmasıdır (Neumark, 1940c, s.332). Neumark tarafından çalışmanın tamamını özetle, çalışmanın açıklık ve anlaşılabilirlik konusunda ihmal edilmiş olsa da Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasi ve iktisadi politikası açısından yol gösterici bulmuştur (Neumark, 1940c, s.332).

Neumark'ın bibliyografya çalışmaları arasında bankacılık alanında 1939 yılında yazmış olduğu "Türkiye'de Son Bankacılık Literatürüne Umumi Bir Bakış" önemli bir yer tutmaktadır. 1923'ten 1938 yıllarına kadar geçen süredeki genç Cumhuriyet'in bankacılık faaliyetlerine yönelik kapsamlı bir çalışma olarak dikkat çekmektedir. Neumark, öncelikle Dr. Ahmed Halid İteber'in "Türk Bankacılığı" kitabı hakkında geniş bir bilgi vererek, kitabın kapsamı hakkında bilgilendirmektedir. Buna göre kitap bankacılığın genel tarihi hakkına bilgiler verdiğini vurgulamış, kitabın son bölümünde Türkiye'nin ekonomi politikası hakkında gelişmelerin bulunduğunu ifade etmiştir. Dönemin bankaları olan yeni kurulan Merkez Bankası, Ziraat Bankası, İş Bankası, Sümer Bank, Eti Bank ile Selanik Bankaları ve Alman bankalarının Türkiye'deki şubelerinin yanı sıra Osmanlı bankaları hakkında kapsamlı bir çalışma olduğu bizatihi Neumark tarafından vurgulanmıştır. Dr. Ahmed Hamdi İteber'in eserinin ardından Lausanne'de "La Banque Centrale de la Republique de Turquie" adlı Refii Şükrü'nün Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nı konu ettiği

doktora tezi hakkında düşüncelerine yine ilgili makalesinde yer vermiştir. Osmanlı Bankası hakkında bilgiler veren tezde banknot ihracı anlatılırken akabinde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın kuruluşuna ayrıntılı olarak izah etmiştir. Günümüzde de tartışmalı olarak bir konu olan Türk lirasının istikrarını sağlamak üzere yürütülen politikalar ve para politikası araçlarıyla devletçe tespit edilen pariteyi korumak için kullanılan kontrol mekanizması ile denk bütçeye dayanan maliye bütçesinin yer alması Neumark'a göre kitabın son ama en önemli bölümü olarak kabul edilmiştir (Neumark, 1939, s.127-129). Bankacılık sektöründe genelde kredi özelde ise zirai krediler alanında çalışmaların varlığı Neumark tarafından takdire şayan bulunmuştur. Yusuf Saim'in "Das landwirtschaftliche Kreditwesen in der Türkei (Türkiye'de Zirai Krediyeye Dair Esasları)" adlı eseri zirai kredilerin teorik ve genel yargılarının yanında pratik uygulamalarına yer vermesi Neumark'ın kitap hakkındaki düşüncesini destekler niteliktedir. Ayrıca Neumark'ın kitap üzerinde durduğu ve vurguladığı bir diğer olumlu husus ise, incelediği belgeler neticesinde ortaya koyduğu istatistikleri cesaretle yorumlamasıdır. Ayrıca Neumark, Dr. Yusuf Saim'in 1939 yılında kaleme aldığı bir diğer yayını olan "Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası 1888-1839", kitabını da inceleme fırsatı bulmuştur. Ziraat Bankası'nın kuruluşundan, sahip olduğu sermayeye, verdiği kredilere yönelik ayrıntılı bilgileri içeren bu kitap yöntem ve içerik bakımından Neumark bankacılık alanında yazılan en önemli eserlerden biri olarak göstermiştir. Neumark bankacılık alanındaki ilgili bibliyografında Ziraat Bankası için yazılan eserin bir benzeri olarak Sümerbank hakkında Sait Emin Özbek'in Lozan'da yazmış olduğu "Bank et l'industrialisation de la Turquie sous la Republique" doktora tezi ile Orhan Conker'in "Redressement économique et Industrialisation de la Nouvelle Turquie" kitabı hakkında bilgilendirmede bulunmuştur. Özbek, Sümerbank'ın kuruluşundan 1936 yılına kadar olan sürecini anlatırken bankanın ilk beş yıllık planına ayrıca yer vermiştir. Conker'in kitabı ise oldukça dikkat çekici olduğunu vurgulayan Neumark, Yusuf Saim'in Ziraat Bankası özelinde zirai kredileri anlattığı gibi Conker'in de Sümerbank'ın sanayi alanında kredi veren en önemli kurumlardan biri olduğunu belirtmiştir. Sümerbank'ın genç Türkiye Cumhuriyeti'nin muhteva ettiği ilkeleri olan "milliyetçilik, devletçilik, sanayicilik" özümseyen ve politikalarını bu ilkelere göre oluşturan en temel kurumlardan olduğunu beyan etmiştir. Neumark bankacılık alanındaki bibliyografyasını Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1938 yılında Cumhuriyetin 15. yılı için hazırlanmış "Onbeşinci Yıl Kitabı" ile sona erdirmiştir. Kitabın beşyüz beşinci sayfasından beş yüz altmış dokuzuncu sayfasına kadar olan altmış beş sayfalık kısımda Cumhuriyetin bankacılık gelişmeleri anlatılmıştır (Neumark, 1939, s.130-132).

Alman iktisatçı Erich Welter'in 1943 yılında Alman Endüstrisi hakkında yazmış olduğu "Der Weg der deutschen Industrie" kitabı hakkında bir eleştiri yazısında kitap hakkında geniş bilgilere yer vermiştir. Welter, devletin Alman endüstrisine ortak olduğunu vurguladığı eserinde endüstrinin uygulama yöntemlerinin, şeklinin Amerika Birleşik Devletleri'nde ve İngiltere'de olduğu gibi kapitalizm ilkeleri ile belirlenmediğini, Almanya'da müteşebbislerin değil devletin endüstri hakkında karar verici olduğunu ifade etmiştir. Neumark, Welter'in bu tespitine katılmakla birlikte bunun nedenini siyasi askeri alandaki gelişmelere bağlamaktadır. Ayrıca devletin halihazırda endüstri tesisi kurarken, ilgili sektörün sanayicilerinden faydalandığını belirtirken bu faydanın yalnızca devletin endüstriyi düzenleme amacıyla çıkarmış olduğu kanunların uygulanması konusunda gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Devletin endüstri içerisinde bu denli yer almasını ise, endüstri meselesinin tüm ülkenin çıkarını ilgilendirdiği yönündeki sebebe bağlamıştır Neumark, Welter'in iş etüdüleri komisyonunun kısaltılmışı olan "Refa" kavramına değinmiştir. Welter, Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan makineleşme sürecinin Almanya'da da devam ettiğini ve bu artan makineleşme sürecinin Almanya'nın genelinde büyük bir memnuniyetle karşılandığını vurgulamıştır. Bu söylemin Neumark için de dikkat çekici bir husus olduğu ifade edilirken Neumark'a göre makineleşme sürecini engelleyebilecek en önemli hususu makinenin temin edilebilmesi yani makineye ulaşabilmektir. Neumark'ın Welter'e getirdiği en büyük eleştiri, kitabın tüm kurgusunu ya da Welter'in tüm düşünce yapısını savaşın Almanya'nın kazanacağı yönünde temellendirmesidir (Neumark, 1945a, s.357-358).

Neumark'ın bibliyografya çalışmalarından biri de W. A. Jöhr'ün yayımlanmış olduğu "Die Beurteilung Konkreter wirtschaftspolitischer Probleme (Ekonomi Politikasına Ait Müşahhas Problemler Hakkında Hükmü Meselesi)" adlı kitap hakkında olmuştur. Kitabı genel metodolojik bilgiler verdiğini belirten Neumark, gerçekçi pratik uygulamalardan daha çok teorik bilgiler vermesi nedeniyle memnuniyetsizliği hissettirmektedir. Neumark'ın ifadesiyle ekonominin siyasileşmesi, Jöhr'ün ortaya attığı bütüncül pür fiyat teorisinin sınırlara neden olarak iktisadi gelişmeler ve refah ile kalkınma için tehlikeli bir durum ortaya çıkaracağından Neumark ilgili olguyu oldukça eleştirmiştir. (Neumark, 1946a, s.124-125)

Hans Luckas'ın "Theorie der Devisenzwangswirtschaft auf Grund der deutschen und ausländischen Erfahrungen in der Zeit von 1914 bis 1940" 1914-1940 yılları arasında Alman iktisadi durumu hakkında yazmış olduğu eser Neumark tarafından incelenerek kitap hakkında bir değerlendirme yazısı yazmıştır. Neumark'a göre Luckas'ın kitabı literatürdeki kitaplardaki iddiaların aksine buhran nedeniyle ortaya çıkan döviz tahditlerinin devletler tarafından bir tercih değil bir zorunluluk olduğunu ortaya koymuştur. Luckas'a göre tahditler tercih değil, iktisadi düzenin neden olduğu yapısal bir

sonuçtur. Luckas bu sonucun nedenlerini ampirik bir çerçevede inceleme fırsatı bulması bunu sistematik ve hatasız olarak ortaya koymasından övgü ile bahsetmiş, Lucas'ın döviz sınırlamasının nedeni olarak ödeme araçlarındaki sorunları çözmek ve ödeme bilançosundaki sıkıntıları engellemek üzere gerçekleştirildiği yönündeki iddiasını dikkat çekici bulmuştur (Neumark, 1940a, s.520).

Fritz Neumark, Alman iktisatçılara yönelik gerçekleştirdiği bibliyografya çalışmalarını Türk maliyecilerinin eserleri hakkında da çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bunlardan ilki dönemin Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Genel Müdürü Nihat Ali Üçüncü'nün yazmış olduğu "Hizmet Erbabı Vergileri ve Tatbikatı" adlı çalışmasına aittir. Türkiye'de hizmet sektöründe çalışanların gelir vergileri ve gelir vergilerinin dünyadaki uygulama örnekleri ile kıyaslaması başta olmak üzere dolaysız vergiler hakkındaki görüşleri Neumark ilgili çalışmayı oldukça değerli bulmuştur (Neumark, 1940b, s.137) Neumark'ın incelediği bir diğer çalışma maliye disiplinin önemli isimlerinden Prof. Dr. Fadıl Hakkı Sur'un "Maliye Dersleri" adlı yayınıdır. Sur'un eseri devletin tüm mali gelir kalemlerinin yer alması devletin gelir kalemleri arasında tam bir nitelikli ayırım yapması ve bunların ayrıntılı ve sistematik olarak incelemesi nedeniyle literatürdeki en önemli eserlerden biri olarak kabul etmiştir (Neumark, 1946b, s.126).

Neumark'ın bibliyografya çalışmaları incelendiğinde iki husus ön plana çıkmaktadır. İlki Neumark, kitap incelemesini derinlemesine gerçekleştirerek kitabın tümü hakkında genel bilgiler vermiştir. Bir diğer husus ise tüm kitabın ortaya koymuş olduğu iddiaları genel iktisadi ve mali teoriler kapsamında değerlendirerek iddiaları kabul etmiş ya da reddederek eleştirmiştir.

İktisat ve Maliye İlmi

Fritz Neumark'ın hayatı ve çalışmaları incelediğinde de, Hoca'nın maliye ile iktisadi birbirinden ayırmadığı, gerek iktisadi düşünce hayatı ve iktisat politikası gerekse de maliye politika araçlarını bütüncül bir bakış açısıyla anlattığı görülmektedir.

Frankfurt Üniversitesi'nde yazmış olduğu Dr. Salih Turan tarafından Türkçe'ye çevrilen "İktisadi Gelişme İktisadi İstikrar ve Maliye Politikası" adlı çalışmasında Neumark öncelikle, iktisadi gelişme kavramına bakış üzerinde durmaktadır. Ona göre eskiçağlardan itibaren statik bir iktisadi yapı daha çok önemsenmiştir. Zaman içerisinde iktisadi gelişmenin talep edilmeye başlandığını ifade eden Neumark, bu talebe karşın iktisadi gelişme için maliye politikası enstrümanlarından yararlanılmadığını vurgulamaktadır. Alman iktisatçıya göre bunun iki temel sebebi vardır:

- Liberal politikaların egemen olduğu dönemlerde, devletin piyasa ekonomisine yönelik politikalarının iktisadi gelişmeye engel teşkil edeceği yönündeki düşünceler.
- Aynı dönemlerde, rasyonel bir maliye politikası için gerekli olan politika enstrümanlarına sahip olunmadığı gibi bu enstrümanların amaca uygun tesis edilebilmesini sağlayacak bilgi birikiminden yoksun olunması.

Ancak Neumark iktisadi gelişme ve maliye politikası ilişkisine dair istisnai bir dönem olduğunu da ifade etmektedir. Neumark merkantalizm dönemine denk gelen bu istisnai dönemde, sosyal nedenlerden çok askeri ve politik gerekçelere dayanarak iktisadi gelişmenin gerçekleşmesi amacıyla sıklıkla kullanılmış olan bazı iktisadi enstrümanlara dikkat çekmektedir. Bunlar, vergiler, sübvansiyonlar ve kredi politikasıdır (Neumark, 1969, s.83). Bununla birlikte Neumark, merkantalizm döneminde bu enstrümanların kullanımını savunanların temel motivasyonlarının istikrarı sağlamak olmadığını ve tesis edilen uygulamaların da sistematik olmayan müdahalelerin ötesine geçemediğini vurgulamaktadır. Ancak yine de Neumark bu dönemde tesis edilen uygulamaları teorik ve pratik bir gayret olması anlamında değersiz görmemektedir.

İstisnai bir dönem olarak tarif ettiği merkantalizm dönemi ile ilgili düşüncelerini ifade ettikten sonra Alman iktisatçı, sınırlı çabaların ötesinde modern anlamda ve bugünkü iktisat politikalarına da konu olan maliye politikalarının ortaya çıkış sürecinden bahsetmektedir. Neumark bu sürecin başlangıcına istinaden başta Keynes ve Hansen olmak üzere 1929-1930 Büyük Buhranı sonrasında çalışmalar gerçekleştiren akademisyenlerce ortaya konulan "Yeni İktisat" teorisine işaret etmiştir. Söz konusu teorinin özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla dünya ölçeğinde yaygınlaştığını ifade eden Neumark, teorinin uygulama alanı bulunduğu ülkelerde iktisadi gelişme, iktisadi istikrar ve tam istihdamın birinci planda yer aldığı en önemli iktisat politikası hedeflerinin maliye politikası enstrümanlarını kullanmaksızın gerçekleştirilemeyeceği görüşünün en azından prensip olarak hakim görüşü temsil ettiğini vurgulamaktadır.

Neumark'a göre Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Hollanda ve İsveç gibi ülkelerde maliye politikası araçları; tam istihdam ve para değerinin istikrarlı olduğu koşullar altında iktisadi gelişmenin tesisi için yeterli ölçüde gelişmemişlerdir. Buradan hareketle Neumark tam istihdamın, mutlak bir iktisadi büyümeyi yaratmayacağını vurgulamıştır. Ona göre önemli olan para politikası ile maliye politikasının birbirini tamamlaması gerektiğidir. Yukarıda ifade edilen ülkelerde para politikası ve maliye politikası arasında bu tamamlayıcılık ilişkisi kurulamamıştır (Neumark, 1969, s.84). Neumark'a göre esas olarak para politikası, maliye politikasının tamamlaması noktasında

değerlendirildiğinde oldukça önemlidir. Aynı zamanda Neumark, tarihsel tecrübelerden yola çıkarak enflasyonist iktisadi büyüme ve iktisadi duraklamaya engel olmanın yalnızca Merkez Bankası eliyle mümkün olmadığını ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve pek çok Avrupa ülkesinde kuramcı ve politikacılar tarafından bu sebeple rasyonel vergi, masraf ve kredi politikasının daha etkin kullanımını sağlayacak şartlara nasıl ulaşılabileceği üzerine araştırmalar yapıldığını ifade etmektedir.

Neumark'ın milli bir karaktere sahip olduğunu söylememiz yanlış olmaz. Makalelerin büyük bir bölümünün Alman iktisadi kalkınmayı ve istikrarını sağlamayı amaçlayan yazılardan oluştuğu görülmektedir. Özellikle Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında iktisadi olarak yeniden ayağa kalkmasını için atılan adımları ve bu adımların ortaya koymuş olduğu sonuçları ayrıntılı olarak anlatırken dönemin ekonomik konjonktürü hakkında da bilgi sahibi vermiştir. Alman ekonomisinin ancak Marshall yardımları sonucu ayağa kalkabildiğini ifade ederek bu yardımlar ile birlikte yatırımların/sermayenin doğru alanlara yönlendirilmesinin iktisadi kalkınma yolunda büyük güç olmuştur. Bu durum iktisadi büyümenin yanı sıra enflasyonu da beraberinde getirdiğini beyan ederek özellikle 1964 yılında uygulanan para politikasının bu durumu tek başına önlemeye gücü yetmemiştir. Buna istinaden 1965 yılında dönemin Alman İktisat Bakanlığı tarafından gerek federal devleti ve gerekse de tüm eyalet yönetimlerini ilgilendiren mali reform yapılmasına dair oluşturulan mali reform raporu hazırlayacak komisyon üyeleri arasında Fritz Neumark'da görev almıştır. İlgili raporda ortaya çıkan sonuçlar kanun tasarısında da yer almıştır. Ancak kanun tasarısında yer alan hususların bir kısmı kanunda kendine yer bulmamıştır. Buna göre iktisadi gelişmenin durduğu, fiyat artışlarının devam ettiği bir buhran dönemi yaşanmıştır. Bu buhran karşısında radikal kararların alındığını ifade eden Neumark, dönemin İktisat Bakanı Karl Schiller ve Maliye Bakanı F.J. Strauss büyük ölçüdeki devlet müdahalelerinin reddedildiği klasik iktisadın ortaya koymuş olduğu liberal doktrinlerden vazgeçerek uluslararası modern iktisadi gelişmelere dayanan politikaları benimsediğini belirtmiştir (Neumark, 1969, s.85-86).

1. Dünya Savaşı'ndan mağlubiyetle çıkmış iki ülkede de bulunmuş, Alman Neumark'ın "Harp Ekonomisinin Esas Meseleleri ve İstatistiğin Ekonomik Seferberlik Planında Ehemmiyet" adıyla geniş kapsamlı bir çalışması bulunmaktadır. Öncelikle "Harp Ekonomisi" ile "Ekonomik Harp" kavramlarına ilişkin farklılıkları ortaya koymuş, bu iki kavramın özellikle 1. Dünya Savaşı ile birlikte dillendirildiğini vurgulamıştır. Neumark'a göre, harp ekonomisi her ne kadar savaş esnasındaki ekonomi olarak tanımlansa da barış dönemlerinde askeri amaçlara ulaşabilmek için gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler olarak da adlandırılabilir. Ekonomik harp, bir ülkenin milli ekonomisini düşmanı yenmek için askeri tedbirlerle birlikte kullanmasıdır. Neumark bu çalışmasında özellikle savaş dönemi ekonomi politika ve araçlarına ilişkin teorik bilgilerin yanı sıra uygulanan yöntemleri örnekler ile açıklamıştır. Örneğin Almanların savaş öncesinde harp ekonomisinin milli müdafaa gereklilikleri göz önünde bulundurularak uygulandığına yer vermiştir. Özellikle harp ekonomisi esnasında ekonomik seferberliğin hazırlanmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Neumark, barış ekonomisinin sürdürülebilir bir durum olmadığı, ekonomilerin harp ekonomilerine hazır bir süreç yürütmelerini belirtmiştir. Neumark'ın çalışmasının tamamlanmasından yaklaşık 2 yıl sonra başlayan İkinci Dünya Savaşı, bu tezinin gerçekliğini doğrulamıştır. Neumark'ın konuyla ilgili genel literatür hakkında da bilgi sahibi olduğu görülmektedir. Buna örnek olarak İtalyan iktisatçı Pedroni'ye ilişkin yapmış olduğu atf gösterilebilir. Pedroni ekonomiyi; ordu, hava kuvvetleri ve donanmanın ardından 4. güç olarak tanımlamıştır (Neumark,1937, s.3-4).

Neumark, seferberliğin ülke üretimine verdiği zararı savaşa katılan ülkelerin nüfusları üzerinden basit bir şekilde açıklamıştır. Buna göre, savaşın tarafı olan ülkelerde seferberliğin ilan edilmesi ile birlikte yaklaşık 70 milyon insanın silah altına alındığı göz önünde bulundurulduğunda seferberliğin üretimi olumsuz etkilediği tespitinde bulunmuştur. Bunun yanı sıra barış dönemleri de göz önünde bulundurulduğunda sivil ihtiyaçların önceliğini, askeri teçhizat üretimi almıştır. Fransız Komutan Herr'in fabrikaların harbi olarak tanımladığı modern harbe vurgu yaparak, önceliğin ordunun ihtiyaçlarının giderilmesi gerektiği, halk ihtiyaçlarından zaruri olan gıda ve giyim ürünlerinin üretilmesi gerektiğini ifade etmiş, üretim ve tüketim için nakliyenin önemini belirtmiştir. (Neumark,1937, s.5-6)

Neumark, Harp ekonomisinin hazırlanması ve tatbikinde istatistiki verilerin önemini vurgulamıştır. Bu nedenle, üretim miktarı ve kullanılan makine-teçhizat gibi tüm veriler, politika oluşturulurken eksiksiz bir şekilde değerlendirilmelidir. (Neumark,1937, s.8-10).

Ord. Prof. Dr. Ömer Celal Sarc, Ord. Prof. Dr. Fritz Neumark tarafından yazılan "Ekonomi Siyasetinin Yeni İdeoloji'leri" isimli kitap ile ilgili bir bibliyografi yazısı kaleme almıştır. Sarc'a göre Neumark'ın bahse konu kitabı İkinci Dünya Savaşına giden süreçte yeni dönemin ekonomi politikasına ayrıntılı olarak yer vermiştir. Ücrete ve faize olan müdahaleleri, zirai döneme, savaş sonrası yeni orta sınıfa ve yeni neomerkantalist politikaları incelemiştir. Orta sınıfın dahil olduğu sosyal ve ahlaki değerler ile askeri politikaların zirai politika üzerinde etkili olduğunu vurgulamıştır. Savaş döneminde ekonomi üzerinde etkili olan siyasi durum, zamanla ekonominin siyaset üzerinde etkili olmasına sebep olmuştur. Savaş döneminden önce ekonomi politikası ulusların kalkınmasını amaçlarken, savaş sonrasında ülkelerin güvenliği, ülkelerin kendi içinde ve ülkeler arası gerginliklerin çözümü ile kapitalizmin yerine ahlaki ve sosyal konuların

ön planda olduğu bir yaşam için kullanılmıştır. Neumark, ekonomi politiğini devletin tüm siyaset politikası içerisinde yer alan bir bölüm olarak nitelendirmiştir. Neumark'a göre, ekonomi politiğinin amacı sadece maddi anlamdaki kalkınma değildir. Ekonomi politiğinin amacı toplumun tüm yönleriyle kalkınmasıdır. (Neumark ve ark., 1936, s.166-168).

Fritz Neumark'ın 1940 yılında yayımlanan “Maliye İlmine Dair Ekonomik ve Sosyolojik Tetkikler” kitabı dönem itibariyle Türk Yükseköğretim sisteminde üniversitelerde okutulması gerekli bir eser olma özelliği taşımaktadır. Maliyenin bir bilim olarak ne muhteva ettiği, kapsamış olduğu konular ve kavramlar ile birlikte literatürde bir baş ucu kitabı olma özelliği taşımaktadır. Buna göre, maliye politikası – devlet ilişkisi, kamuya yansıtılan hizmet, faaliyet ve durumlar ile iktisat bilimiyle bütüncül bir şekilde ele alınması kitabın önemini ortaya koymaktadır. Kitapta, vergi kavramı hem teorik hem de pratik açıdan açıklanmış, vergi yükünü anlatılmış ve vergi ile iktisadi durum arasındaki analizi güçlü bir şekilde gerçekleştirilmiştir. (Neumark, 1940d, s.10). Bunun yanı sıra tümevarım yöntemi ile önce vergi ile ilgili hususlar, ardından kamu harcamaları ve akabinde devlet bütçelerinin prensiplerine ve uygulamalarına Neumark tarafından ayrıntılı olarak yer verilmiştir (Neumark, 1940d, s.129)

Frank Neumark, 1945 yılında “Gelir Vergileri” adıyla yayımlanmış olduğu kitabı, Hükümet tarafından 1946 yılında meclise verilen yeni gelir vergisi kanun tasarısı nedeniyle genişletmek ve yenisini eklemek ve kıyaslamak üzere yeni bir baskısını yayımlamıştı. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkelerin yeniden iktisadi kalkınmaya önem vermeye başlamaları ile özellikle mevzuatlarında birtakım değişiklikler yapmıştır. Neumark bu eserinde Almanya'nın, Fransa'nın ve İngiltere'nin gelir vergisi üzerine mevzuatlarını incelemiş, yeni Türk gelir vergisi ile mukayese etmiştir. Gelir vergisini; devlet, kurumlar, şirketler, kişiler üzerinden ayrıntılı olarak incelemiştir. Bunun yanı sıra dönemdaşlarından farklı olarak terimlerin ve kavramların ayrıntılı olarak yer aldığı bir indeks çalışmasına yer vermiştir. (Neumark, 1946c, s.3). Yapılan bu çalışma teorik bilginin harmanlanarak gündelik hayattaki uygulamalar kapsamında açıklandığından dönemin ve bugünün referans kitapları arasında yer almıştır.

Neumark'ın önemli çalışmalarından biri 1938 tarihinde yayınlanmış ve “Maliye Siyasetinin Milli Hususiyetleri” başlığını taşıyan çalışmasıdır. Çalışma Türkçe'ye Sabri Ülgener çevirmenliğinde kazandırılmıştır. Bu çalışmada Alman iktisatçı, farklı ülkelerde tesis edilen maliye politikası uygulamalarından yararlanma yolları üzerinde durmaktadır. Ona göre farklı ülkelerde başarılı olan kurumların ve uygulamaların bir başka ülke tarafından alınması prensip olarak uygundur ancak ilgili kurum ve uygulamaların farklı koşullar altında ilgili ülkenin milli ihtiyaçlarına cevap verme zarureti bulunmaktadır. Bu anlamda maliye politikasında diğer ülkelerin kurum ve uygulamalarından yararlanma çabasına, ülkenin milli ihtiyaçlarını gözetme çabası da eklenmelidir.(Neumark, 1938, s.365)

Neumark, Hukuk Fakültesi'nde vermiş olduğu “İktisadi Doktrinler Tarihi” dersleri esnasında oluşturduğu ders notlarını “İktisadi Düşünce Tarihi” kitabında bir araya getirmiştir. Kitap iktisadi düşünce tarihi kavramlarına yer verirken devamında eski çağlardan başlayıp 19. Yüzyıla Alman Merkantalizmine (kameralizm) kadarki süreci ayrıntılı olarak anlatmıştır (Neumark, 19433, s.3-5)

Fritz Neumark, yeni kurulan İktisat Fakültesi başta olmak üzere Türkiye genelinde kurulan yüksek okullarda öğrenim gören öğrenciler için “Ekonomi Politikası Dersleri” adlı bir kitap kaleme almıştır. Kitap iktisadi politikaların genel esasları yani iktisadın hedefleri, içerikleri, ilkeleri, ideolojiler kapsamında zirai politikalar ve dış ticaret politikaları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. (Neumark, 1945b, s.3)

Fritz Neumark'ın bir diğer önemli çalışması 1947 tarihinde yayınlanan ve Osman Okyar tarafından Türkçe'ye çevrilen “Devri (Siklik) Bütçe” başlıklı çalışmadır. (Neumark, 1947, s.16-29) Söz konusu çalışmada Neumark, devri bütçe doktrinini ortaya çıkaran durumlardan bahsetmekle birlikte ilgili doktrin başlıca fikirlerini ele almakta ve devri bütçe doktrininin zamanının iktisadi şartlarına uygunluğundan bahsetmektedir. Neumark'a göre devri bütçe doktrinini klasik-ortodoks kurama kıyasla dönemin iktisadiyatına daha uygundur. Ancak Neumark, ilgili doktrin tartışmalı birtakım varsayımlara dayandığını ve bu doktrin kendi başına tüm ekonomik güçlüklerin üstesinden gelecek bir kabiliyete sahip olduğunu düşünmenin doğru olmadığını ifade etmektedir. Son olarak Neumark, devri bütçe doktrininin belli şartlarda son derece rasyonel bir enstrüman görevi görebileceğini ve teorik/ampirik informasyonun artışıyla ilgili enstrümandan faydalanma kapasitesinin de artacağını söylemektedir.

Fritz Neumark'ın iktisat ilmine ne denli hakim olduğunu ortaya koyan ve temel eserlerinden bir diğer “Genel Ekonomi Teorisi”, günümüz itibariyle de kabul görmektedir. Kitap iktisadın genel esasları ile başlarken iktisat teorisi ve iktisadi hayat arasındaki ilişki kavramsal olarak anlatılmıştır. İktisadi ihtiyaçlar ve kaynaklar analizi ile klasik iktisadın temel kurallarına ayrıntılı olarak yer verilirken bununla birlikte kapitalizm, sosyalizmin, korporizmin ve planlı ekonomi olan temel iktisadi sistemler ile iktisadi hayat tarihsel olarak ele alınmıştır. Neumaark, Genel Ekonomi Teorisi kitabında ihtiyaçlar ve gerekliliklerin tüketim ile ilişkisini anlatmış; sermaye, meta ve para kavramları teorik ve sistematik olarak neden-sonuç bağlantısı ile önemle üzerinde durmuştur (Neumark, 1948, s.3)

Fritz Neumark'ın maliye ilmi alanında 1940 yılında kaleme aldığı “Maliyeye Dair Tetkikler” dönemin koşulları düşünüldüğünde 1951 yılı itibariyle dördüncü baskısını yapmış olması dikkat çekicidir. Bu durum bahse konu kitabın

İlgili dönemde gerek akademik camia ve gerekse de öğrenciler/araştırmacılar tarafından maliye alanında referans kitabı olarak değerlendirildiğinin bir kanıtıdır. Maliye Dair Tetkikler, Neumark'ın günümüzde hala önemle üzerinde durulan ve teknik içerik anlamda güncelliğini koruyarak atıf yapılan eserleri arasında yer almaktadır. Neumark, Maliyeye Dair Tetkikler kitabının girişinde maliye ilminin neden önemli olduğuna yer vermiştir. Burada ayrıca maliyenin kavramsal olarak köklerinden ele alarak Tanzimat döneminde bu ilmin Osmanlı'ya girişini referans göstererek yer vermiştir. Maliye kavramının, Almanca, Fransızca ve İngilizce'de kullanılan kamu anlamına gelecek terimsel içeriğinden bahsederek, kavramsal tarihi 14. Yüzyıla dayanan "finatio" olarak ifade edilen finans kavramı ile ilişkilendirerek "public finances (kamu finansı)" olarak zikredildiğini belirtmiştir (Neumark, 1951, s.3.).

Fritz Neumark bahsi geçen kitabında maliye ilminin içeriği ve kapsamını ayrıntılı olarak anlatmıştır. Neumark'a göre maliye, görevlerin yerine getirilmesi için mali anlamda imkan sağlamak ve bu görevlerin rasyonel şekilde ekonomik şekilde gerçekleştirmek üzere kamu tüzel kişiliğine sahip kimselerce teşkilatlanan ve bu teşkilatın yerine getirdiği faaliyetler bütünüdür. Mahalli yönetimlerin ve yerel yönetimlerin de mali teşkilatlarının varlığını ifade etse de maliyeyi de teşkil eden en önemli unsurun devlet olduğunu vurgulamıştır. "Neden maliye var?" sorusuna sormuş; soruyu maliyenin devletin millete yönelik hizmetleri (iç ve dış güvenlik, hukuk, eğitim faaliyetleri, iktisadi kararlar vb.) yerine getirmek için var olduğu şeklinde cevaplamıştır. (Neumark, 1951, s.4)

Neumark, Maliyeye Dair Tetkikler adlı kitabında maliye ilminin yöntemlerine ilişkin görüşlerine yer vermiştir. Neumark'a göre, maliyenin tıpkı iktisat gibi Fizyokrasi ile başladığını vurgulamıştır. Neumark'ın kitapta belirttiği hususlar göz önünde bulundurulduğunda fizyokrasi ile başlayan klasik iktisat ile devam eden süreçte maliye ilminin aksine devletin rolünün bir kenara bırakılıp dikkate yeterince alınmaması maliye ilmi açısından bir yol ayrımını beraberinde getirdiği anlaşılmaktadır. Buna göre özellikle devlet tarafından yönetilen kamu harcamaları ve kamu maliyesi politikaları etkin olmayan devletin bulunduğu bir iktisadi ve mali yapıyı kabul etmemektedir.

Maliyeye Dair Tetkikler eserinin dikkat çekici bir diğer özelliği ise diğer üç baskıdan farklı olarak kitapta A'dan Z'ye tüm mali kavram ve terimlerin Almanca, Fransızca ve İngilizce kavramlarına yer verilmiş olmasıdır. Kitabın en önemli bölümünü vergi meseleleri oluşturmaktadır. Vergi meselelerinin tüm ayrıntıları tarihsel süreç verilerle teknik ve pratik olarak anlatılmıştır. Kamu harcamaları ile bütçe teorisi ile maliye politikaları kitabı oluşturan diğer bölüm başlıklarıdır.

Fritz Neumark "Vergi Politikaları" adlı eserinde ahlaki ve etik temelde vergi politikalarını teorik ve kavramsal olarak incelemiştir. Bu eserde ayrıca iktisat politikaları ile vergiler arasında illiyet bağı kurarak bu durumu ayrıntılı olarak incelemiştir. Bununla birlikte vergilerin uygulanmasına ve uygulamaların unsurlarına yer verirken aynı zamanda vergi hukuku ve vergi tekniğine ait ilkeleri de bu kitabında anlatmıştır. (Neumark, 1975, s.3-7)

Dış Ticaret

Prof. Dr. Fritz Neumark'ın Türkiye Ekonomisi alanında dış ticaret başlıkları ile yazdıkları yazılar 1938 ile 1940 yılları arasındaki dönem hakkında disiplinlerarası bilgiler vermektedir. Neumark, Türkiye'nin 1938 yılına ait dış ticaret verilerini ihracat gelirleri ve ithalat giderlerini ödemeler dengesi kapsamında net olarak verirken, ihracat ve ithal edilen ürünleri ayrıntılı olarak vermiştir. Burada üzerinde durulması gereken konu esasen dış ticaret politikasını ele alış yöntemidir. Neumark, 1938 yılı verilerini incelediğinde dış ticari ilişkilerin yarıya yakınının Almanya ile gerçekleştirildiğini tespit etmiştir. Özellikle sadece Almanya ile değil klering olarak ifade edilen ikili anlaşma yapılan ülkelerle gerçekleştirilen ticaret, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Fransa ile yapılan ticaretin oldukça önündedir. Ancak dış politika ve devamında dünyanın genel konjonktürünü bütüncül bir bakış açısı ile inceleyen Neumark klering anlaşmalarındaki fiyatların dünya piyasalarındaki fiyatlarla incelediğinde sunî fiyatlar olduğunu vurgulamıştır. Türk dış ticaretinde klering anlaşmalarının sahip olduğu ağırlığın dünya piyasasına dağıtılması gerektiğini ifade etmiştir. İlgili çalışmanın geneline yönelik yapılacak en önemli hususlardan biri de çalışmayı anlaşılır kılmayı ve ihracat ile ithalat verilerinin özet olarak görülebilmesi adına grafikler ile sunulması dikkat çekicidir. (Neumark, 1939, s.118-126)

Neumark, 1938 yılı dış ticari gelişmelerinin devamında 1939 – 1940 yılı dış ticaret ilişkileri hakkında da bir makale kaleme almıştır. Makalesinde İktisat Bakanlığı'nın enflasyona bağlı fiyat değerlendirmesine benzer fiyat endeksi çalışmasına yer vermiştir. İhracatta ve ithalatta değişen fiyatlara, ihracat ve ithal edilen mallara önceki yıllar ile kıyaslayıp ayrıntılı anlatmıştır. Neumark'ın çalışmasında 1939 yılında başlayan İkinci Dünya Savaşı'nın etkileri net olarak görülmüştür. Verilere dayalı çalışması savaşın tarafı olan Almanya'ya olan dış ticareti kayda değer şekilde düşüğünü göstermektedir. 1938 yılında tüm ihracatın %47'si, 1939'da %42'si ve nihayet 1940'da %13'ü Almanya'ya gerçekleştirilirken; ithalatta bu oranlar 1938'de %51, 1939'da %53, 1940 yılında ise %15'e gerilemiştir. Almanya'ya gerçekleştirilen dış ticari faaliyetlerdeki gerilemeler, dış ticaret faaliyetlerinin Balkanlara kaymasını sağlamış; Almanya'nın aksine Türkiye'nin, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve İtalya'daki dış ticaret hacmi artmıştır. Neumark, çalışmasında dış ticaret verilerini ayrıntılı olarak vermiştir. (Neumark, 1940d, s.416-417)

6. SONUÇ

Neumark'ın ulaşabilen tüm eserleri incelendiğinde dikkat çeken temel özellik eserin sadece teorik bilgi vermediğidir. Bunun yanı sıra konuya ilişkin pratik bilgiler de vermelidir. İktisadi ve maliye alanında kaleme almış olduğu eserlerde görülen en temel özellik konuya bütüncül bir anlayışla yaklaşmasıdır. Bu eserler hem genel iktisat ve maliye ilmine ilişkin başucu kitapları niteliğindedir. Özellikle genel iktisat, maliye politikaları, vergi politikaları ve bütçe esaslarına ilişkin eserleri üniversitelerde ders kitapları olarak okutulmuş, eserlerden bilimsel temelli teori anlamında günümüze kadar yararlanılmıştır.

Eserleri dönemin dinamiklerine göre oldukça anlaşılabilir bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Dış ticaret ile ilgili çalışmalarında ise zaman zaman Almanya ve Türkiye'nin kıyaslamasını yapmış, birincil kaynaklardan verilerle kanıtlamıştır. Burada esas olan bir diğer konuda savaş döneminin konjonktürüne de yer vermesidir. Bu durum beraberinde güçlü bir sosyal analizin ortaya konulmasına katkı sağlamıştır.

Almanya ve dünya literatürü kapsamında sağlamış olduğu en önemli katkılardan biri de çeviri eserleri ve bibliyografi eserleri olmuştur. Bu kapsamda Alman akademisyenlerin bilimsel çalışmalarının genç Türk akademisyenlerce Türkçe'ye çevrilmesi yeni şekillenen akademik camiaya büyük katkı sağlamıştır. Celal Sarc, Ömer Lütfi Barkan, Sabri Ülgener gibi akademisyenler bu çalışmalardan oldukça yararlanmışlardır. Neumark'ı sadece bir teorik çalışmalar yapan bir bilim adamı olarak sınırlamak doğru olmayacaktır. Özellikle Boğaziçine Sığınanlar adlı eserinde hem Almanya'daki günlerine ve hem de Türkiye'deki günlerine yönelik sosyolojik bakış açısı ilgili dönem hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Fritz Neumark'ın hayatı ve çalışmaları, iktisadi düşüncenin ve maliye politikalarının bütüncül bir bakış açısıyla ele alındığı önemli eserlerle doludur. Neumark, iktisadi gelişme, maliye politikası, harp ekonomisi ve dış ticaret gibi konularda derinlemesine analizler sunmuş ve bu alanlarda önemli katkılarda bulunmuştur.

Özet olarak, Fritz Neumark başta olmak üzere Alman akademisyenlerin ülkemize gelmesi yükseköğretim reformu ile istenen başarının gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Neumark'ın Türkiye'ye gelmesi, Türk akademik hayatı için büyük bir kazanç olmuştur. Akademik hayatının yanı sıra bürokrasiye yatkınlığı İktisat Fakültesi'nin kurulmasını sağlayan raporda kendini göstermiştir. Ayrıca bunun yanı sıra kurulan maliye ilmi kürsüsünün kurucu müdürü olarak görev yapması da bu iddiayı güçlendirecek niteliktedir.

Etik Kurul Onayı: Çalışmada anket başta olmak üzere mülakat, gözlem, deney, odak grup çalışması, görüşme teknikleri vb. kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren bir yöntem kullanılmadığından Etik Kurul İzni gerekmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: In the study, surveys, interviews, observations, experiments, focus group studies, interview techniques, etc. were used. Data from participants using Ethics Committee Permission is not required since no method requiring collection was used.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declare that this study has received no financial support.

Yazarın ORCID ID'si / ORCID ID of the author

Burak AYDEMİR 0000-0002-7933-5529

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Falay, N. (2023). *İstanbul Üniversitesi'nin Yabancı Akademisyenleri*. İstanbul: Türkiye Tureng ve Otomobil Kurumu.
- Doğan, S. ve Böke Tunali, Ç. (Ed.). (2011). İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi 75. Kuruluş Yıldönümü Albümü. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.
- Neumark, F. (1937). *Harp Ekonomisinin Esas Meseleleri ve İstatistiğin Ekonomik Seferberlik Planında Ehemmiyet*. Neşriyat No. 108, Tetkikler Serisi: 60. Ankara: Aydınlık Basımevi.
- Neumark, F. (1938). Maliye Siyasetinin Milli Hususiyetleri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 4(14), 361-375.
- Neumark, F. (1939). Bibliyografya - Türkiyede Son Bankacılık Literatürüne Umumi Bir Bakış. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 0 (1939), 127-132.
- Neumark, F. (1940a). Bibliyografya - Hans Luckas, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 2, 519.-527.
- Neumark, F. (1940b). Bibliyografya - Nihat Ali Üçüncü. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 2, 137-139.
- Neumark, F. (1940c). Bibliyografya: Othard Schulze, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 2, 331-333.
- Neumark, F. (1940d). *Maliye İlmine Dair Ekonomik ve Sosyolojik Tetkikler*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Neşriyatı: No.9, İstanbul: Güven Basımevi.
- Neumark, F. (1943). *İktisadi Düşünce Tarihi* (A. A. Özeken, Çev.), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Neumark, F. (1945a). *Bibliyografya: Erich Welter*. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 5 (1-4), 357-358.
- Neumark, F. (1945b). *Ekonomi Politikası Dersleri*, İstanbul: Adnan Kitabevi.
- Neumark, F. (1946a). Ekonomi Politikasına Ait Müşahhas Problemler Hakkında Hükmü Vermek Meselesi (Kitap İncelemesi). *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 8, (1-4), 124-126.
- Neumark, F. (1946b). Fadıl H. Sur Maliye Dersleri İnceleme. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 8 (1-4), 126-130.
- Neumark, F. (1946c). *Türkiye'de ve Yabancı Memleketlerde Gelir Vergisi Teori – Tarihçe-Pratik*. İstanbul: Halk Kitabevi.
- Neumark, F. (1947). Devri (Siklik) Bütçe. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 9(1-2), 16-29.
- Neumark, F. (1948). *Genel Ekonomi Teorisi*, İstanbul: Hak Kitabevi.
- Neumark, F. (1951). Maliyeye Dair Tetkikler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Neşriyatı*, 9.
- Neumark, F. (1969). İktisadi Gelişme, İktisadî İstikrar ve Maliye Politikası Çev: Salih Turan. Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 0 (19), 83-101.
- Neumark, F. (1975). *Vergi Politikası* (İ. Feyzioğlu Cankorel, Çev.), İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Neumark, F. (1982). *Boğaziçine Sığmanlar* (Ş. A. Bahadır, Çev.) , İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Enstitüsü Yayını.
- Neumark, F., & Sarç, Ö. (1936). Ekonomi Siyasetinin Yeni İdeolojileri. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 2, 166-168.

Atıf Biçimi / How cite this article

Aydemir, B. (2024). The economic and academic contributions of Fritz Neumark in Türkiye: The impact of a German scholar. *Maliye Çalışmaları Dergisi-Journal of Public Finance Studies*, 2024; 71, 1–14. <https://doi.org/10.26650/mcd2023-1462365>